

PSYCHOSOFIE 1

Moudrost o člověku, duši a duchu

Berlín, 1-4. listopadu 1910

Přednáška první

Základní prvky duševního života

Rudolf Steiner

(na počátku přednášky byl recitován přepis básně podle Dr. Steinera z Goethova mladického období *The Wandering Jew - Potulný žid*)

Na Generální schůzi v loňském roce jste slyšeli cyklus přednášek o Anthroposofii. Letos podám cyklus přednášek nazvaný Psychosofie z podobného úhlu pohledu, a později bude nezbytné dát třetí kurz o Pneumatosofii. Tímto způsobem tyto tři přednáškové cykly vytvoří most spojující tři světy, ve kterých žijeme. Tak se uzavře okruh, který nás oklikou přivede zpět k výchozímu bodu.

Psychosofie má za cíl studovat lidskou duši počínaje tím, co sama může zažívat zde ve fyzickém světě, ale pak vystupuje k vyšším oblastem, aby ukázala, že život, se kterým se střetáváme a můžeme pozorovat ve fyzickém světě, vede k zábleskům vyššího duševního života, ze kterého nám takříkajíc vychází vstřícné světlo theosofie. Během těchto přednášek nás budou zaměstnávat různorodé úvahy. Počínaje zdánlivě jednoduchými záležitostmi, budeme vystupovat k pozorování oněch jevů duševního života, které nazýváme pozornost, paměť, vášně, emoce. Budeme zkoumat oblasti pravdivosti, dobra a krásy. Pak budeme pozorovat fenomény, které ovlivňují lidský život prospěšně nebo škodlivě, ze kterých povstávají skutečné příčiny nemoci, která v současné době ovlivňuje a zasahuje do našich duševních životů. Což nás přivede do bodu, kde psychické prvky vstupují do našeho fyzického života, do naší každodenní práce. Budeme muset prostudovat vzájemné působení mezi tělesným blahem či žalem a formami našeho duševního života. Naše náhledy nás povedou k vyšším idejím lidské společnosti, a budeme uvažovat o jevech našeho každodenního života, takových jako je původ našeho vnímání plynutí času, a jak tyto naopak ovlivňují duševní život, a odhalují se v různorodých sřetězeních. Pak budou uvedeny zvláštní účinky nudy a mnoho jiného, stejně tak jako léky na slabou paměť, nedostatek silného myšlení, a tak podobně.

Jistě chápete, že k detailnímu vysvětlení duševního života je nutno prozkoumat sousední oblasti. Theosofie, samozřejmě, vám už poskytla mnoho mentálních obrazů pro spojení duševního života člověka k jiným oblastem. Jste obeznámeni s uspořádáním přirozenosti člověka jako těla, duše a ducha, z čehož je přirozené usuzovat, že duševní život přichází do kontaktu na jedné straně s tělesným životem, a na druhé straně s životem spirituálním. To je krok, který vede vzhůru od anthroposofie k psychosofii, a v budoucnosti bude muset vystoupat od psychosofie k pneumatosofii.

Když studujeme tento duševní život sám, mezi jeho dvěma ohraničeními, tak se musíme ptát, co to je. Nuže, vše, co jsme navyklí nazývat vnějším světem, vše co vidíme před sebou a kolem sebe - zvířata, rostliny, minerály, mraky, řeky - cokoli s čím se setkáváme na fyzické rovině, to nezahrnujeme do našeho duševního života, bez ohledu na to, jaké mentální obrazy můžeme k našemu vnímání přidat.

Růže, se kterou se setkáme na fyzické rovině, není částí našeho duševního života, ale když nám dává potěšení, tak v naší duši stimuluje něco jako radost, a tato skutečnost potom našemu duševnímu životu náleží. Setkat se s člověkem a utvořit si pojem o jeho vlasech, jeho výrazu atd., to není funkcí duševního života, ale mít o něho zájem, cítit k němu lásku nebo antipatii, to je zážitkem duše. Tímto způsobem je třeba charakterizovat jevy týkající se duše.

Nyní přejdeme k něčemu jinému. Předpokládejme, že sledujeme člověka provádějícího nějakou činnost, což v nás vytváří pocit dobrého skutku, morálně chvályhodného. Duševní zkušenost takového druhu zahrnuje něco více. Zde už to není otázka, jak ten čin vznikl, dokonce ani jestli jsme byli pohnuti, při hodnocení tohoto činu, láskou nebo nenávisť; nacházíme něco dalšího ještě za tím, co jsme takto charakterizovali. Jakmile posuzujeme čin jako dobrý nebo špatný, tak hrají úlohu vyšší zájmy. Když nazýváme čin dobrým, tak víme, že by bylo špatné, pro tuto kvalitu, kdyby byla závislá na našem rozhodnutí. Musíme naši osobnost oddělit od otázky, zda je nějaký čin dobrý nebo špatný. Pravda, ono rozhodnutí vyvstává v nás, ale nezávisle na nás. Nic ve vnějším světě nám nemůže říct, že ten čin je dobrým činem; to rozhodnutí se musí odehrát uvnitř nás, ale bez vlivu lásky nebo nenávisť. Všechny takové vnitřní zážitky, které mají význam, který je však nezávislý na naší vnitřní náladě, takže se stává nepodstatným, zda vyneseme rozsudek nebo ne - při všech takových zkušenostech hraje úlohu v lidské duši duch. Takto jsme charakterizovali poměr lidské duše k vnějšímu světu tím, že jsme si tyto tři situace, poměru k vnějšímu světu, prozkoumali.

Shrneme-li to, tak jako první sledujeme něco, co patří k vnějšímu světu: růži. Jako druhé - něco prožíváme ve spojení s ní: potěšení. A za třetí, něco v nás vyvstává, ale něco, co musí být na nás nezávislé: úsudek (dobro nebo zlo). Vnější svět se musí

odhalovat duši prostřednictvím těla. Duševní zážitky se odehrávají výhradně uvnitř nás, a duch sám sebe vyjadřuje uvnitř duše. Hlavní smysl je v tom, mít neustále pevně na zřeteli, že duše stoupá a klesá ve vnitřních projevech.

Nyní zbývá nalézt to, co přináší charakter našeho duševního života k našemu vědomí, také z vnitřku. Zatím jsme zkoumali duševní život ohraničený z venčí. Nyní se podíváme, jak ho můžeme charakterizovat z nitra, bez ohledu na to, co je sousedící, a jasně vyjádřit pojmem, co označujeme jako čirý duševní princip. Musíme si osvojit mentální obraz duše, jak se projevuje na fyzické pláni.

Základní charakter čisté duše, čirého psychického zážitku, můžeme popsat dvěma způsoby. Řečeno přesně s ohledem k pozemským podmínkám, a poukazujíc přesně na vnitřní jevy duševního života ohledně jejích hranic, existují nejprve dva pojmy, které můžeme aplikovat na lidské čistě duševní zkušenosti, a na nic jiného. Vnitřní jev duševního života - její vnitřní vlnění - zřetelně ukazuje její hranice, a musí být zmíněny rysy těchto hranic. Proto je mým příštím úkolem charakterizovat tyto vnitřní jevy duševního života, a to, jak jsem říkal, může být učiněno dvěma způsoby. Dnešní přednášku budeme věnovat nalezení pojmů, ale nevadí; velmi nám to pomůže v porozumění jevům, které se nás důvěrně týkají. Je to záležitost sbírání údajů, které jsou výjimečně důležité v souvislosti s naším duševním životem, ať už zdravým nebo chorobným.

Jeden pojem, kterým může být čistý duševní princip charakterizován, je úsudek. Úsudek je jedna aktivita duše, a zbývající psychické zkušenosti mohou být shrnuty tím, co nazýváme vnitřní zkušenost lásky a nenávisti.

Abyste tomu správně rozuměli, tyto dva pojmy – usuzování, a láska a nenávist - zahrnují celý duševní život. Všechno ostatní označuje něco, co pochází zvenčí, z těla, nebo z vnitřku, z ducha. Uvidíme, jak plodné se může pečlivé studium těchto dvou duševních aktivit stát. Všechno přináležící duši je tedy buď usuzování, nebo to, co žije v lásce a nenávisti; v základě těchto dvou pojmů jsou pouze čistě duševní aktivity. Na jedné straně úsudek, a láska a nenávist na druhé - to jsou síly duševního života, které se vztahují výlučně a pouze k němu.

Pokud si chceme navzájem správně rozumět s ohledem k těmto dvěma základním silám duše, tak je potřeba, abychom si nejprve zřetelně představili význam usuzování uvnitř duševního života, a poté roli, kterou hraje v duševním životě láska a nenávist. Mluvím o úsudku ne z hlediska logiky, ale jako o aktivitě zahrnující vnitřní duševní proces usuzování; nejde o soud, ale onu činnost, aktivitu, usuzování.

Pokud jste dospěli k tomu, že připustíte, že růže je červená, tak jste usuzovali; byla zapojena činnost úsudku. Pokud jste vnitřně nuceni říct, že růže je červená, že člověk je dobrý, že Sixtinská madonna je krásná, že kostelní věž je vysoká, tak se setkáváte s činnostmi vnitřního duševního života, které označujeme jako usuzování, úsudek.

A teď, jak je to s láskou a nenávistí? Malé zkoumání vlastního nitra vám ukáže, že neprocházíme vnějším světem takovým způsobem, že by naše duše, většinou vnějších jevů, zůstávala nedotčena. Procházejíc krajinou, vidíte vrcholek hory zahalený v mracích, a zažíváte ve své duši radost. Pod tímto zážitkem leží skutečnost, že milujete to, co prožíváte, když jdete krajinou. Vše, co existuje v jakémkoli zážitku, ať už je to radost nebo hrůza, tak se jedná o lásku nebo nenávist. Láska a nenávist je ukryta v mnoha druzích duševních prožitků, protože nás neustále provázejí, od rána do večera. Pokud vidíte někoho páchat zlý skutek a jste tím odpuzováni, tak máte skrytý zážitek nenávisti, stejně tak, jako když se odvrátíte od páchnoucí květiny. Láska a nenávist doprovázejí duši neustále, a stejně je to i s usuzováním.

Když nyní budeme pozorovat důležitý průvodní jev usuzování, tak se můžeme dovědět o fenoménu vnitřního duševního života ještě víc. Jde o to, že všechno usuzování má účinek na duševní život, a tato skutečnost je klíčem k duševnímu životu. Tím, že vytváříme soud "růže je červená", "ten muž je dobrý", tak obdržíme v duši výsledek. To může být charakterizováno tímto způsobem. Když jsme usuzovali, a závěrem toho usuzování byl pojem "červená růže", nebo "dobrý muž", tak úsudek "růže je červená" byl proměněn v pojem "červená růže". A jako bytost obdařená duší, pak pokračujete v životě s tímto pojmem. Každý soud je splynutím pojmů. Máme zde na jedné straně růži a na druhé červenou. Ty stékají k sobě navzájem a spojují se v pojem "červená růže", který nesete v sobě v dalším duševním životě.

Může to znít suše, ale je to nezbytné pro pochopení duševního života. Duševní život, ani jeho vztah k vyšším oblastem, nemůže být přesně pochopen bez vědění o tom, že soudy (úsudky) směřují k představám.

Zážitky lásky a nenávisti na druhé straně, nedávají vzniknout otázce, jak se spojují, ale spíše otázce ohledně toho, kde vyvstávají. V případě usuzování je otázkou „Kam?“ a odpověď zní „Směřem k pojmu“. Ale ohledně lásky a nenávisti je otázkou „Odkud?“. Vždy nacházíme jeden popud v duševních zážitcích samotných, který dává povstat lásce a nenávisti, jakýsi impuls, který proniká do duševního života jakoby z jiné části. Všechna láska a nenávist může být zpětně sledována k tomu, co ve vnitřním životě duše nazýváme touha. Vstupuje z jiného směru, a je podkladem

pro lásku a nenávist, které se manifestují v duši, touhu můžeme nalézt vždy proudící do našich duševních životů. Z jedné strany do něj proudí touha, která se projevuje v lásce a nenávisti. Na druhé straně činnost usuzování vede k představě.

Touha je něco, o čem můžete snadno uznat, že přirozeně vyvstává z duševního života. Její zevní příčina vám nemusí být vůbec známa, ale vy skutečně víte, že se objevuje ve vašem vnitřním duševním životě, a že vždy je výsledkem láska a nenávist. Stejným způsobem si uvědomujete, že váš soud "růže je červená" vyvstává v duši, ale když tento úsudek vyvrcholí v představě (vizualizaci), tak musí mít vnější platnost. Usuzování se odehrává v duši; vyvstává z vnitřního života. Můžeme to vyložit také takto: v první řadě, touha - z důvodů nám dnes neznámých - se manifestuje v duši, a projevuje se v lásce a nenávisti. Ale stejným způsobem - také z neznámých důvodů - duše dovolí vstoupit pouze tomu úsudku, který vstoupí ze zdravého pramene její vlastní bytosti, a poskytnutý soud vznikl určitým způsobem, kdy pak ta představa musí být platná pro vnější svět.

Bude se vám zdát divné, proč jsem tak rozvláčný při vyjádření základních pojmů duševního života. Můžete si myslet, že tyto věci mohou být probrány mnohem rychleji a vskutku mohou, ale právě protože tyto vztahy zůstávají převážně nepovšimnuty ve vědeckých kruzích, tak se páchá chyba za chybou. Zmíním se o jedné základní chybě, která je dnes běžná.

Vykreslujíc dalekosáhlé závěry, ti kteří mají podíl na této chybě, se zapletli ve špatných pojmech; vycházeli z úplně špatných předpokladů. V mnoha knihách o fyziologii můžete nalézt stanovisko, že pozvednutí ruky nebo nohy je způsobeno skutečností, že máme dva druhy nervů. Ty, které vedou ze smyslových orgánů do mozku nebo míchy, a které takřikajíc přináší mozku zprávy, předpokládá se, že se liší od druhého druhu, které se nazývají motorické nervy, oproti smyslovým nebo sensorickým nervům. Podle této teorie, když vidíme objekt, tak vzkaz ze smyslového orgánu je nejdříve přenášen do mozku, kde takto užitý podnět má proudit ven do nervu, který vede ke svalu, a poté vznikne impuls, který způsobí pohyb.

Podle duchovní vědy tomu ale tak není. To, co se nazývá motorický nerv, vskutku existuje jako fyzický útvar, ale neslouží k tomu, aby podněcoval k pohybu. Slouží pouze k tomu, aby nám umožňoval vnímat náš vlastní pohyb, ověřit si to, přinést náš vlastní pohyb do vědomí. Právě tak jako oční nerv, díky kterému vnímáme vnější událost, je nervem sensorickým, tak svalový nerv vedoucí k ruce, je také sensorickým nervem, jehož funkcí je sledovat pohyb naší ruky. Tento příklad chybného vědeckého myšlení je základní chybou, která otrávila všechnu fyziologii a psychologii.

Naším úkolem je správně porozumět jakou roli hrají tyto dva prvky naší duše, usuzování, a láska a nenávist. Hrají totiž obrovskou roli, protože celý duševní život se odehrává v mnohonásobných kombinacích těchto dvou prvků. Vykládali bychom si

ale tento duševní život špatně, kdybychom nepamatovali na vnější síly, ne přímo duševní, které neustále přestupují hranici. První příklad toho, co se nám stává, s čím se setkáváme všude v každodenním životě, kolem čeho je náš každodenní duševní život postaven, jsou smyslové zážitky. To jsou ty rozmanité zkušenosti přinášené uchem, okem, jazykem, nosem atd. Co prožíváme skrze naše smysly přijímáme svým způsobem do naší duše, a tam dále žijí. Pokud máme toto na mysli, tak můžeme skutečně mluvit o naší duši, sahající až k určité hranici, která je hranicí našich smyslových orgánů. Postavili jsme jakési strážné na hranice našeho duševního života, a co nám tyto strážce hlásí o vnějším světě, přijímáme do našeho duševního života, a neseme dál.

Můžeme se nyní ptát na ony účinky v duši, které prožíváme skrze naše smyslové orgány. Co je prožíváno uvnitř našeho duševního života, když vnímáme naším uchem tón, okem barvu, nosem vůni? Nuže, studium těchto smyslových zážitků zpravidla vede špatným směrem. Věda selhává, když čelí faktům, že procesy odehrávající se na hranicích našeho duševního života jsou složeny ze dvou faktorů, dvou prvků. Jeden prvek je vnímání, naše bezprostřední zkušenost vnějšího světa. Vnímáte tón, barvu, vůni a tak dále - to znamená jejich vjem - pouze když jste v kontaktu s vnějším podnětem. Vjem, interakce vnějších a vnitřních faktorů, přestává náhle, když se odvrátíte, zavřete oči a podobně.

Co to dokazuje? Když uvažujete o bezprostředním vnímání ve spojitosti se skutečností, že později něco víte (znáte ten tón, tu barvu atd.), tak to dokazuje, že jste si udrželi něco z vašeho zážitku vnějšího světa, ačkoli ten zážitek ustal. Co to znamená? Že něco zcela vstoupilo do vašeho duševního života. Něco, co se stalo částí vašeho duševního života, tam musí nevyhnutelně žít svým vlastním životem, protože si to nesete s sebou dál. Kdyby to bylo částí vnějšího světa, tak byste to nemohli v sobě nést dál. Můžete si dále udržet vjem barvy, percepce vjemu barvy, pouze pokud to zůstalo uvnitř vaší duše.

Je nutné rozlišovat mezi smyslovým vnímáním samotným a tím, co dále nesete v duši, když se oddělíte od vnějšího světa. Zkušenost, která pochází od objektů, budeme nazývat vnímání, a to, co dále neseme ve své duši, cítění. Jako základ, pro následující výklady, mějte na paměti ten ostrý rozdíl mezi smyslovým vnímáním a tím, co zůstává jako cítění (pociťování). Vnímání barvy ustává, když se odvrátíte; pocit z ní zůstane. Obvykle takové jemné rozdíly nejsou nutné, ale pro tyto čtyři přednášky jsou vhodné.

Takže pokračujeme naší cestou a neseme si tyto pocity v duši. Nyní se ptáme, jestli to může být tak, že tyto pocity, odvozené z vnějších předmětů, představují nový prvek duševního života, jako opak ke usuzování a fenoménům lásky a nenávisti, které jsme označili jako výlučné prvky? Pokud je to ten případ, tak jsem vinen z toho,

že jsem vynechal něco, co také představuje vnitřní zážitek, totiž pociťování. Ale tak se ty věci nemají; cítění není oddělený prvek duševního života.

Když smysly vnímáte červenou barvu, červená barva není vnitřním zážitkem, protože je to objekt, který je červený. Kdyby "červená" byla nějaký vnitřní duševní zážitek, tak by celé vaše vnímání barev nebylo k ničemu dobré. Ona kvalita "červená" nepochází z vašeho duševního života. To, co se zde odehrálo, byla aktivita, kterou jste se zaobírali, abyste si v sobě odnesli něco z té červeně. Co jste dělali při setkání s růží, to je vnitřní duševní život. Tato činnost vaší vnitřní duše není ve skutečnosti nic jiného, než splnutí toho, co jsem vám popisoval, jako dva základní prvky duševního života.

Pak ale musíme zvážit následující. Pokud je pravda to, co jsem vám o těch dvou prvcích říkal - jestli láska a nenávist vycházejí z touhy, a usuzování vede k vizualizaci (představování) - potom to, co bylo charakterizováno jako pociťování, musí mít vztah k těmto dvěma prvkům, také v případě smyslového zážitku. Smyslový zážitek musí být doprovázen láskou a nenávistí, a úsudkem. Představte si, že máte smyslový zážitek barvy, a sledujte zblízka, co se děje:

Touha a usuzování proudí k hranici vnějšího světa a stávají se představou hmotného objektu.

Nad tlustou čarou je vnější svět, pod ní je svět duše. Ta čára je hranice. Když na této hranici nějaký objekt působí otisk na smyslové orgány a přivodí zážitek - například barvy, tento zážitek se musí setkat s výsledky lásky a nenávisti, a usuzování, vycházejících z duše jako představa. Nic jiného nemůže vyplynout z duše.

Ale nicméně si všimněte, jaký důležitý rozdíl může existovat mezi různými druhy touhy, různými druhy úsudku. Jako příklad, předpokládejme, že zatímco čekáte na vlak, jste ve stavu denního snění, ve vašem duševním životě se objeví nepříjemný zážitek z minulosti, a zároveň s ním se objeví další, konkrétně všechno nepříjemné, co se vám stalo, jako důsledek toho zážitku. Tak můžete vnímat, jak tyto dvě představy se spojují do představy mnohem úzkostnější. Během tohoto procesu se ve vnějším světě neodehrálo nic, co by s tím mělo nějakou spojitost. Bylo dosaženo úsudku, který se odehrál výhradně uvnitř duševní zkušenosti. Nicméně láska a nenávisť se objevily v duševním životě; takřka splynuly s představou. Jak tam sedíte a sníte, vaše okolí vám z toho nic neukazuje; vaše okolí nemá žádnou důležitost; přesto se něco odehrává. Představa se objevuje díky lásce a nenávisti, a díky usuzování, bez jakýchkoli podnětů zvenčí.

To je úplně jiná věc, než když se setkáme se smyslovým zážitkem. Když vykonáváme takový vnitřní akt - necháváme vystávat úsudky, vyvoláváme lásku a nenávisť, - zůstáváme uvnitř moře našeho vnitřního života. Ale když se objeví smyslový zážitek, tak musíme přistoupit k hranici vnějšího světa, a zde jakoby byly proudy duševního života okamžitě zastaveny vnějším světem.

Kdykoli je zapojený smyslový zážitek, tak jsme vnějším světem zastaveni. Touha, láska a nenávisť, září k té hranici; schopnost úsudku tam proudí také, a oba jsou na té hranici zadrženi. Výsledkem je, že usuzování a touha jsou kontrolovány. Jsou zde, ale duše je nepřijímá, a smyslový zážitek je způsobený tímto prouděním k hranici, a tím zastavením. Smyslové vnímání není nic jiného než fenomén lásky, nenávisti a usuzování, které zbudou ve vědomí, přestože jsou zastaveny a drženy pevně zvenčí (srovnej předchozí diagram).

Můžeme to podat také tímto způsobem. Klesání a proudění v moři našeho duševního života, psychicky bohatého, může být pojmenováno jako láska a nenávisť, a usuzování. Projevují se různými způsoby.

Když se uvnitř duše dosáhne úsudku, duše si je vědoma aktivity usuzování jako představy.

Když duše nasměruje aktivitu k vnějšímu světu, zastaví se na hranici a uvědomuje si vnější svět: vnímání.

Když ale duše směřuje svou aktivitu směrem k vnějšimu světu, ale zastaví se předtím, než k němu dospěje, tak vzniká citění. Citění je splynutí touhy a usuzování uvnitř našeho duševního života.

Když uvážíme, co duševní život běžně zahrnuje, tak zjistíme, že se naše vnitřní zážitky skutečně sestávají zpravidla z toho, co jsme si odnesli ze smyslových zážitků. Trocha introspekce vás o tom přesvědčí. Pokud si chcete pro sebe utvořit vyšší představy (vizualizace), tak si povšimnete, jak je užitečné pro váš vnitřní život, pokusit se ztělesnit to, co není smyslové, představit si to obrazově, odít to do oděvu, který je slabě smyslovým vnímáním tónu nebo barvy. Sama řeč nás může naučit, jak rozsáhlá je potřeba duše vyjádřit vyšší věci způsobem, že je symbolizuje (znázorňuje) ve smyslovém vnímání. Zpravidla je symbol (znázornění) nutností, ačkoli lidé o tom faktu nemají ani zdání, protože v symbolech je podobnost stínová, mlhavá.

Zkuste si na moment představit něco, bez pomoci symbolu (znázornění) - například trojúhelník; trojúhelník bez barvy, nebo jakékoli spojitosti se smyslovým vjemem. Jenom to zkuste, a uvidíte, jak těžké je představit si trojúhelník nesymbolizovaný, to je, jako představu bez jakékoli spojitosti se smyslovým obrazem. Většina lidí toho není vůbec schopna. Symboly samy poskytují možnost vystoupit k vyšším představám. Dokonce jazyk si pomáhá symbolizací. Sledujte, jak jsme nuceni při každé příležitosti symbolizovat (znázorňovat) řeč. Řekl jsem, že symbol musí být spojen s představou trojúhelníku: jak surový pojem! (RS používá slovo "knupfen" což znamená německy "svázat") Dokonce slova sama nám odhalují převahu symbolů, a vidíme, jak veliký je rozsah duševního života, skládajícího se z výsledků vnímání.

Máme pouze jeden pojem, který nemůžeme přímo označit jako vnější smyslový zážitek, třebaže se stále vrací jako jakási vnitřní zkušenost, a musíme jej neustále dávat do souvislosti s vnějšími smyslovými zkušenostmi; pojem já. Pokud čelíme čistě duševnímu stavu, tak musíme připustit, že člověk žije velkou měrou ve světě smyslových vjemů. V tomto světě se pojem já objevuje a vystupuje, ale toto já není vždy přítomné jako pojem. Bylo by bláhové předpokládat, že pojem já by mohl být přítomný ustavičně, nebo na delší dobu. Představte si, jaké by to bylo, neustále si říkat pro sebe, nepřetržitě si představovat já, já, já, já...! Ne, to neděláte. Máte jiné pojmy, takové jako červená, modrá, zvuk, velký, malý. Nicméně víte, že vaše představování se odehrává ve vašem já, že vaše já se musí vždy podílet na tom, když smyslově vnímáte. To, co nazýváme duševní zážitek, je v jistém smyslu zároveň zážitkem já. Víte, že duševní zážitky - touha, usuzování atd. - musí být vždy postaveny oproti já, není důležité jak tvrdošijné jsou představy stimulované vnějším světem, onen pojem já nikdy nemůže být utvořen pouze vnějším světem. Nevstupuje zvenčí. Pravda, pocit já, pojem já, pravidelně doprovází smyslové pojmy pocházející z vnějšího světa, ale sám tam nevzniká. Vynořuje se z duševního života, a jako představa se jakoby spojuje s dalšími představami.

Z moře duševního zážitku se také vynořují jiné smyslové zkušenosti, ale pouze pokud mluvíme o vnějších příčinách. V tomto faktu se ukazuje jediný rozdíl mezi vnímáním já, a vnímáním vyplývajícím ze smyslových vjemů. Setkáváme se tak s významným jevem. Vprostřed našeho duševního života se objevuje pojem, který se spojuje s jinými pojmy přicházejícími z vnějšku. Jak se to dá vysvětlit?

Mezi dnešními filozofy a psychology, dokonce i vně anthroposofického hnutí, jsou někteří, co upozorňují na význam pojmu já, ale mnoho těchto psychologů podivně, bez ohledu na to, jak dobře to myslí, stále mívá to zásadní. Francouzský filozof Bergson byl jedním, který zdůrazňoval významnost zřetelného charakteru pojmu já. Z toho filozofové odvozují trvalost tohoto pojmu já, nebo přinejmenším, že poukazuje na něco trvalého, a odůvodňují tím svůj následující vývod. Já je hostem při všech zážitcích smyslů a duše tím, že se podílí na jiných zážitcích a pojmech takovým způsobem, že jim propůjčuje pravdivou formu; ergo musí být trvalé povahy.

Zde dochází k vážné chybě a proti Bergsonovu tvrzení musí být vyslovena určitá závažná námitka, která je pro jeho závěr naprosto fatální. Předpokládejme, že pojem já skýtá něco, co představuje duši uvnitř sebe sama. Pak se nutně objevuje otázka, co se s ním děje během spánku v noci. Pojem já samozřejmě naprosto ustává během spánku.

Všechny ty pojmy, vztahující se k účastenství já na představách, jsou platné pouze pro bdělý život. Každé ráno se objevuje úplně znova. Pokud pojem já prokazuje něco ohledně trvalosti já, tak to musí být přítomné také během spánku. Z této nepřítomnosti pojmu já během noci vyplývá, že po smrti už vůbec nemusí být přítomný. Takže zde není žádné možné svědectví pro trvalost a nesmrtelnost já. Možná, že chybí, protože mizí každý den.

Z toho důvodu musíme mít na paměti, že na jedné straně je přítomnost pojmu já bez vnějších podnětů významná, ale že na druhé straně jeho přítomnost nijak nedokazuje trvalost já, protože později během spánku je pryč. Tímto způsobem jsme dnes dosáhli závěru, na kterém budeme dále stavět.

Viděli jsme, že z narůstajícího moře duševního života vyvstávají dva prvky: usuzování vedoucí k představě (vizualizaci), a láska a nenávisť vycházející z touhy. Na hranici našeho duševního života je soutok touhy a usuzování, který si neuvědomujeme. Pojem já se objevuje bez vnějšího podnětu, ale sdílí osud s jinými

představami duševního života; jako je tón, barva a tak dále, přijdou a odejdou, stejně tak to je i s pojmem já, objeví se a zmizí.

V následujících přednáškách budeme sledovat spojení tohoto pojmu já, tohoto duševního centra, s dalšími pojmy duševního života - cítěním, touhou, usuzováním, láskou a nenávistí.